

MITJA FERENC

ZAPLEMBE NEMŠKEGA IMETJA NA KOČEVSKEM

Od srede 14. stoletja do l. 1942 je na Kočevskem obstajalo okrog 800 km² veliko območje, na katerem so več ali manj strnjeno kot narodno mešan otok sredi Slovencev prebivali nemški prebivalci – kočevski Nemci (dalje Kočevska).

Nacistična oblast, ki je iz raznih dežel v Evropi množično preseljevala svoje rojake v rajh, je po italijanski zasedbi Kočevske l. 1941 preselila tudi majhno nemško narodnostno skupino na Kočevskem. Večino, okoli 12.500 oseb so naselili nekaj deset kilometrov stran, na nemškem okupiranem območju, ob Savi in Sotli na Spodnjem Štajerskem, ki so ga nameravali priključiti k rajhu. Da bi napravili prostor za naselitev kočevskih in drugih Nemcev, so nacisti od tam izgnali večino Slovencev. Manjši del, okrog 500 oseb so preselili v Nemčijo. Na Kočevskem je ostalo le okoli 5% Nemcev.

Nepremičnine optantov, okoli 40.000 ha je prevzela Nemška preselitvena družba (DUT) in jih prodala italijanskemu zavodu za nepremičnine Emona. Ta je po vojni nameravala deloma območje pogozditi, deloma na njem naseliti Italijane. Začasno pa je zemljo dajala v najem Slovencem. Vendar so nemirne razmere in veliko osvobojeno ozemlje spomladi 1942 v Ljubljanski pokrajini to akcijo prekinile. Do konca vojne je nato večji del emonskih površin bil pod partizansko upravo.

Po drugi svetovni vojni je bila usoda Nemcev in njihovega imetja na Slovenskem podobna številnim drugim nemškim narodnim skupinam v vzhodni Evropi po koncu vojne in takšna, kot sta jo predvidevali obe nasprotujoči si strani na Slovenskem, tj. partizanska in t.i. protikomunistična, še med vojno in kot so jo določile oblasti nove Jugoslavije jeseni 1944. leta in v 1945. letu (tj. popoln izgon nemške manjšine s slovenskega narodnega ozemlja).¹ Kočevski Nemci so delili usodo drugih Nemcev na Slovenskem. Tiste preseleljene kočevske Nemce, ki se ob koncu vojne niso umaknili z umikajočo se nemško vojsko, in tudi nekaj tistih, ki so ostali na Kočevskem, so zaprli v zbirna taborišča. Od tam so jih pregnali v Avstrijo, kajti na svoje domove so se morali vrniti slovenski izgnanci, velika večina hiš kočevskih Nemcev pa je bila v ruševinah. Poleg tega jugoslovanske oblasti iz nacionalnega ozira niso imele interesa za ponovno poselitev precej prazne Kočevske z Nemci. Kočevski Nemci so nenadoma in dokončno postali brezdomci in se razkropili in naselili po avstrijskih in nemških pokrajinah, precej pa jih je odšlo v ZDA. Ob prvem popisu prebivalstva po vojni, je na Kočevskem prebivalo le še 94 Nemcev.

Razmišljanja o zaplembi pred novembrom 1944

V Sloveniji pa so že kmalu po okupaciji potekala razmišljanja o usodi Nemcev in njihove imovine po koncu vojne. Oba nasprotujoča si tabora na Slovenskem, t.i. proti-

¹ Že maja 1945 je OZNA nekatere skupine Nemcev začela izganjati v Avstrijo, in to predvsem nemške koloniste iz Štajerske in s severnega dela Dolenjske, tj. s t.i. naselitvenega pasu ob Savi in Sotli. Med njimi je bila velika večina kočevskih Nemcev. Do srede poletja 1945 je bilo Posavje in Obsotelje že brez nemških kolonistov, vanj so se domov vračali iz Nemčije slovenski izgnanci. S popolnim izgonom drugih Nemcev je OZNA začela julija 1945. Tretji in največji val izгона Nemcev iz Slovenije se je začel v drugi polovici decembra 1945 in je zajel skoraj vse Nemce iz Slovenije.

revolucionarni v Ljubljani in partizanski na svojem osvobojenem ozemlju, sta odnos do Nemcev in nemške narodne manjšine zasnovala na kolektivni odgovornost velike večine Nemcev na slovenskem narodnem ozemlju.

Izvršni odbor OF je že junija 1942 sprejel odlok o dodeljevanju in upravljanju zemlje izseljenih Kočevarjev na osvobojenem ozemlju, po katerem je s to zemljo upravljala OF kot predstavnica slovenskega naroda in jo dodeljevala v brezplačno uporabo, ne pa v lastnino.²

Po kapitulaciji Italije je posle javne uprave na osvobojenem ozemlju prevzela Upravna komisija za osvobojeno slovensko ozemlje. Ta je med svojimi poslednjimi ukrepi izdala 3. februarja 1944 okrožnico o oddaji razlaščene in emonske zemlje v brezplačni užitek. V nasprotju z odlokom IOOF, je okrožnica Upravne komisije odredila, da se vsa zemlja, torej tudi izseljenih kočevskih Nemcev, ponovno razdeli in je bila tako odvzeta zemlja tudi tistim, ki so jo prevzeli še pred odlokom IOOF in jo obdržali v smislu tega odloka.³ Z razlaščenjo lastnino nekdanje nemške narodne manjšine na Kočevskem je od pomladi 1944 pa vse do osvoboditve, deloma tudi do njene ukinitve l. 1947, upravljala Komisija za upravo narodne imovine (KUNI), ki je upravljala tudi drugo razlaščeno, javno ali opuščeno imovino. Ena najvažnejših nalog je bila skrb, da zemlja ne ostane neobdelana.

Emonska posestva, posestva K. Auersperga in druga posestva narodne imovine je KUNI, če je ni bilo moč obdelovati kolektivno, dajala v zakup za dobo od enega do treh let. Z njimi je partizanska oblast sklepala zakupne pogodbe. Vendar so to izvajali le na vzhodni strani jezikovnega območja, ki je bilo pod nadzorom narodnoosvobodilnega gibanja.⁴

Odlok predsedstva AVNOJ z dne 21. 11. 1944

Imetje kočevskih Nemcev, je bilo tako kot imetje drugih Nemcev v Sloveniji in Jugoslaviji zaplenjeno na podlagi odloka predsedstva AVNOJ.⁵ Ta je zaplenil imetje trem kategorijam pravnih in fizičnih oseb na jugoslovanskem ozemlju:

- 2 Razglasil je za neveljavne vse kupne in druge pogodbe, ki jih je sklenila družba Emona. Vendar je takrat IOOF odredil, da se do nadaljnjega upošteva obstoječe stanje v toliko, da se osebam, ki so prevzele zemljo pod kakršnim koli naslovom v obdelavo oz. v uporabo, dodeli zemlja v brezplačno uporabo v prevzetem obsegu. Razen na nekaterih območjih zemlje niso dodeljevali posameznikom, temveč so jo obdelovali kolektivno. Razlogi niso bili ideološki ali politični, temveč praktični. Obsežna posestva izseljenih kočevskih Nemcev je bilo treba obdelati, za kar pa ni bilo dovolj delovne sile in orodja.
- 3 Upravna komisija torej ni priznavala pogodb z družbo Emona, sklenjenih pred izdajo odloka IOOF, zato je do ponovnega razdeljevanja kočevske zemlje prišlo že takoj po italijanski kapitulaciji, zlasti pa pozimi in spomladi l. 1944. Neupoštevanje zakupnih pogodb z Emono in dodeljevanje teh posestev drugim interesentom, je pripeljalo do pritožb, katerih reševanje se je vleklo vse do pomladi 1945. Oblast se je zavedala napake in okrožnico upravne komisije razveljavila, če so na njeni osnovi odvzeli zemljo izseljenih kočevskih Nemcev tistim, ki so jo do 14. 6. 1942 prevzeli v obdelavo oz. uporabo. Odredili so vračilo prejšnjim prevzemnikom oz. ponovno porazdelitev zemlje v zakup.
- 4 Pri razdeljevanju zemljišč v zakup se je KUNI ravnala po tolmačenju, da po odloku iz junija 1942 nihče ne more postati lastnik te imovine, četudi si jo je pridobil v najem ali lastnino. Pri tem je KUNI razlikovala med tistimi, ki so sklenili kupno ali najemno pogodbo z Emono pred objavo omenjenega odloka. Ti so, če so to želeli, dobili samo "*prvenstveno pravico*", niso pa mogli postati lastniki. Če so imovino uživali še naprej, so za njih veljale iste obveznosti kot za druge interesente. Tisti, ki so kupno ali najemno pogodbo sklenili po tem datumu, so bili izenačeni z drugimi interesenti.
- 5 Odlok o prehodu sovražniškega imetja v državno svojino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegi imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile, Ur. l. DFJ, št. 2–25 z dne 6. 2. 1945 objavljen v posebni prilogi Ur. l. SNOS in NVS, št. 6 z dne 6. 6. 1945 (dalje: odlok predsedstva AVNOJ ...).

- a) nemškemu rajhu in njegovim državljanom,
- b) osebam nemške narodnosti (ob izjemah)⁶ in
- c) vojnim zločincem in osebam, ki so bila s sodbo obsojena na izgubo imetja v korist države in to neglede na glede na njihovo državljanstvo.

Odlok predsedstva AVNOJ in drugi zakonski predpisi, ki so mu sledili, so Nemce – bodisi državljane nemškega rajha ali jugoslovanske državljane razglasili za sovražnike države in ljudstva. Njihovo premoženje so obravnavali kot del sovražnega premoženja, ki naj postane last nove jugoslovanske države. Podržavljanje nemškega premoženja je nova oblast opravičevala z več razlogi: gospodarsko-strateškimi, materialnimi, etično-moralnimi, narodno-obrambnimi, ideološkimi.

Zakon o zaplembi imovine

Pravno zajemanje nemškega premoženja se je začelo z zbiranjem podatkov o lastništvu, sledil je zaplembeni postopek, nato popis in ocenitev, zaključek pa je bil prepis premoženja v last države. Postopek je določil zakon o zaplembi in o opravljanju zaplembe iz junija 1945 (dalje zakon o zaplembi).⁷

Za izdajo odločb o zaplembi nemškega premoženja so bile na prvi stopnji pristojne okrajne in mestne **zaplembene komisije**. Na drugi stopnji so pritožbe zoper odločbe okrajnih in mestnih zaplembenih komisij reševale okrožne zaplembene komisije in pokrajinska zaplembena komisija. Zaradi velikega obsega zaplemb nemškega premoženja, tako v Sloveniji kot v vsej Jugoslaviji, ter zaradi kratkega roka, zaplembe naj bi končali do 15. 9. 1945, so kasneje datum, do katerega so morale zaplembene komisije končati z delom, podaljšali do 15. 11. 1945, in nato do 1. 3. 1946.⁸ Vendar tudi do takrat v Sloveniji komisije še niso zaključile z delom, in so z delom nadaljevale še po tem roku. Ukinjene so bile konec l. 1946, ko so za zaplembe postala pristojna le sodišča.⁹

Zaplemba emonskih posesti

Poglejmo najprej kako je bilo zaplenjeno imetje tistih kočevskih Nemcev, ki so se v letih 1941 in 1942 preselili na Spodnjo Štajersko. Takšnih je bilo okoli 95%.

Sklepanje o zaplembi se je izvedlo na seji komisij. Okrajne zaplembene komisije v Novem mestu, Kočevju in Črnomlju so zasedale v začetku septembra. Postopek je bil tajen in stranke niso imele pravice prisostvovati. Komisije so reševale zadeve na podlagi spisa in ne na podlagi izvajanja neposrednih dokazov. Bile so vezane na potrdila in mnenja upravnih oblasti. Seznam imetja, ki je bilo prevzeto po Emoni, je komisija zbrala iz posebnih zapisnikov, sestavljenih po posameznih katastrskih občinah. Zapisnike je svojčas naredila italijanska družba "Emona" za svoje potrebe. Podatke posameznih zapisnikov katastrskih občin so primerjali s podatki knjige izseljencev, izdane pri nemškem preselitvenem pooblaščenju julija 1942 v Ljubljani. Zaplembena komisija

⁶ Izjemo je dopuščal za tiste, ki so se borili v vrstah Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ali ki so bili državljani nevtralnih držav in se med okupacijo niso vedli sovražno.

⁷ Zakon o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe, Ur. l. DFJ, št. 40–359 z dne 12. 6. 1945, objavljen v posebni prilogi Ur. l. SNOS in NVS, št. 18 z dne 18. 7. 1945.

⁸ Zakon o spremembi točke 5. člena 30. zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe, Ur. l. DFJ, št. 70–654 z dne 14. 9. 1945, objavljen v posebni prilogi Ur. l. SNOS in NVS, št. 40 z dne 3. 10. 1945.

⁹ Arhiv Republike Slovenije (dalje: ARS ...), fond KUNI (dalje: KUNI ...) splošne zadeve, šk. Likvidacija KUNI, navodilo oddelka za narodno imetje PNVS vsem okrožnim, okrajnim in mestnim LO, 30. 10. 1946; ARS, fond Vlade RS (dalje: VRS ...), šk. 3, odredba VLRS št. 2074, 28. 12. 1946.

je sklenila, da glede preseljencev ni potrebno izstavlјati še posebnih uradnih potrdil glede njihovega nemštva, oz. nemškega državlјanstva. **Vpis prizadetega v knjigi optantov**¹⁰ je služil kot uradni dokument njegove nemške pripadnosti. Komisija je tekst zaplembenega zapisnika spremenila v toliko, da je namesto rojstnih podatkov in kraja rojstva vpisala podatke katastrske občine in vloženo številko optantovega nepremičninskega imetja. Za vse emonske primere in za tiste osebe brez naslova, je komisija postavila Ferdinanda Paradiža sodnega oficila pri okrajnem sodišču v Kočevju za skrbnika. Ker je komisija v Kočevju ugotovila, da imajo posamezni optanti nepremičnine tudi v novomeškem in črnomaljskem okraju, so k poslovanju pritegnili tudi komisiji za oba okraja in so sestavili kolektivni zapisnik. S tem naj bi onemogočili ugovor nepristojnosti posamezne komisije za imetje, ki bi bilo zunaj njenega pristojnega območja. Delo na zaplembi emonskega premoženja se je osredotočilo pri okrajni upravi narodne imovine v Kočevju. Ker je imela na voljo evidenco celotnega emonskega premoženja, so ji zaupali izdajo zaplembenih odločb za celotno območje in pridobitev lastninskih podatkov.¹¹ A kaže, da je bilo slabo organizirano in je le počasi napredovalo. Vzroki so bili predvsem pri načelniku okrajne uprave narodne imovine Ivanu Dolarju, ki je bil obenem tudi predsednik okrajne zaplembene komisije in predsednik izvršnega odbora OLO Kočevje, in je pisarnišku osebju komisije nalagal naloge s področja poslovanja izvršnega odbora. KUNI je zato okrepila pisarniško moč komisije¹² in za novega predsednika okrajne uprave narodne imovine v začetku novembra imenovana Rudolfa Podlogarja,¹³ in kasneje še spremenila sestavo zaplembene komisije v Kočevju.¹⁴

Komisija v Kočevju je sestavila 7345 zaplembenih odločb t.i. emonskega imetja.¹⁵ Odločbe je vročila skrbniku. Vendar tako veliko število odločb ne pomeni, da je bilo toliko tudi oseb, katerim so imetje zaplenili. Ker so bile odločbe narejene po katastrskih občinah, so se posamezniki, ki so imeli nepremičnine v več katastrskih občinah, pojavljali večkrat.

Ker je bilo nemško imetje prodano Emoni, imetje pa se je zaplenjevalo Nemcem individualno, je bilo potrebno predhodno problem pravno urediti. Na podlagi odloka predsedstva AVNOJ iz februarja 1945¹⁶ je oblast proglasila za nične vse pravne posle,

10 Julija 1942 je nemški preselitveni pooblaščenec v Ljubljani izdal knjigo s seznamom optantov *Verzeichnis der Volks und Reichsdeutschen Umsiedler, die auf Grund des Abkommens vom 31. Avgust 1941 aus der Provinz Laibach umgesiedelt wurden*.

11 ARS, dislocirana enota II (dalje: ARS-II ...), fond Predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta – Komisija za upravo narodne imovine (dalje: PSNOS-KUNI ...), f. 498/I, zapisnik zasedanja okrajnih zaplembenih komisij v Novem mestu, 7. 9. 1945, ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 1, zapisnik o zasedanju okrajnih zaplembenih komisij v Kočevju 3. in 4. septembra, v Novem mestu 1. in 7. septembra 1945.

12 ARS, VRS, šk. 2, m. 3, poročilo o napredovanju dela na področju okrajne zaplembene komisije v Kočevju, 25. 9. 1945, dopisa KUNI predsedstvu NVS, 2. in 22. 10. 1945.

13 ARS, dalje KUNI, splošne zadeve, šk. brez oznake, o. Osebnе zadeve zaplembenih komisij, dopis min. not. zad. NVS KUNI, 3. 11. 1945, o. Personalne zadeve okrožnih uprav, uradno obvestilo okrožnega INO NM o imenovanju, 1. 11. 1945.

14 Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Novo mesto (dalje: ZAL; NM ...), fond Okožni ljudski odbor Novo mesto (dalje: Okožni ILO NM ...), f. Okožna zaplembena komisija, zapisnik okrajne zaplembene komisije Kočevje, 25. 1. 1946.

15 Osebe, ki so imetje predale nemški preselitveni družbi DUT – ta ga je v njihovem imenu prodala italijanski družbi Emona.

16 Odlok Predsedstva AVNOJ o odpravi in razveljavljanju vseh pravnih predpisov, izdanih med okupacijo po okupatorjih in njihovih pomagačih; o veljavnosti odločb izdanih v tej dobi; o odpravi pravnih predpisov, ki so veljali v trenutku okupacije po sovrážniku, Ur. l. DFJ, št. 4–51, z dne 13. 2. 1945, objavljen v Posebni prilogi Ur. l. SNOS in NVS, št. 6, z dne 6. 6. 1945. Odlok je razveljavil vse pravne predpise, ki jih je med okupacijo izdal okupator oz. njegovi pomočniki in odpravil tudi tiste pravne predpise, ki so

ki jih je okupacijska oblast uporabljala v času okupacije jugoslovanskega ozemlja. Ker z neveljavnostjo in ničnostjo pravnih poslov imetje optantov ni izgubilo značaja nemštva, je prešlo pod udar odloka predsedstva AVNOJ in v državno last. Kočevskemu podoben primer je bilo imetje bosanskih Nemcev, ki ga je po njihovi izselitvi nasledila NDH.¹⁷

Rešitev pritožb

Po prejemu odločbe se je skrbnik formalno **pritožil**. Pritožbe so bile v večini primerov zgolj formalne. Okrožna zaplembena komisija v Novem mestu jih je zavrnila sredi januarja 1946 z utemeljitvijo, kot je bila navedena v okrajnih odločbah o zaplembi. Vendar pa je bilo komisiji sporočeno,¹⁸ da za tisto posest, ki je bila v zemljiški knjigi že prepisana na družbo Emona (po nekem podatku v vseh katastrskih občinah, razen tistih v okraju Novo mesto), lahko drugostopenjske odločbe izdajo šele po formalni pritožbi družbe Emona. Zoper 7347 odločb okrajne zaplembene komisije v Kočevju se je zato 1. 2. 1946 pritožil skrbnik na čin družbe Emona dr. Ernest Rozina.¹⁹ Okrožna zaplembena komisija je 16. februarja pritožbo zavrnila, ter izdala dokončne odločbe.²⁰

Zaplembene odločbe in utemeljitve okrajnih in okrožnih zaplembenih komisij so bile tiskane na posebnih obrazcih, ki so na hrbtni strani že imele napisano utemeljitev. Na njih je bilo treba vnesti le posamezne podatke.

Pravnomočne odločbe zaplembenih komisij je bilo potrebno poslati okrajnim sodiščem, zaradi vpisa lastninske pravice na FLRJ, s čimer naj bi bil ves zaplembeni postopek končan, a tega v določenem roku (1. 3. 1946) ni bilo mogoče opraviti. Največja ovira je bilo vsekakor počasno izvajanje zaplembenega postopka s strani okrajnih sodišč, ki po eni strani niso imele dovolj kadrovskih moči, po drugi strani pa so bile

veljali pred 6. 4. 1941, in so nasprotovali pridobitvam narodnoosvobodilne borbe in deklaracijam in odlokom AVNOJ in sorodnim federalnim organom, NKOJ in njegovih poverjeništev ter vlad in poverjeništev posameznih federalnih enot. S tem je oblast odpravila in proglasila za neveljavne tako sporazum med vladama Nemčije in Italije o preselitvi nemških državljanov in oseb nemške narodnosti iz Ljubljanske pokrajine z dne 31. 8. 1941, ki je omogočal da se je imovina optantov za nemško državo prenesla in vnovčila na nemško državo kot tudi vse pravne predpise, ki so temeljili na sporazumu (ustanovitev nemške preselitvene družbe DUT in njen prevzem imetja nemških optantov, ustanovitev Emone, njeno pooblastilo za nakup in prodajo nepremičnin nemških preseljencev s 3. 9. 1942, ter vsi pravni posli Emone).

17 ARS, fond Ministrstvo za gradnje (dalje: MG ...) f. 390, Sklepi in smernice konference DUND-a v Beogradu, 8.–9. 10. 1945.

18 ARS–II, PSNOS–KUNI, f. 498/I, poročilo o potovanju Staneta Šolinca v Novo mesto glede razčiščevanja pravnega zajetja emonske posesti, 18. 1. 1946.

19 Kot pritožbene razloge je med drugim navajal protizakonitost odločb ter pravno zmotno presojo zadeve in dejanskega stanja in zahteval zavrnitev zaplembenih odločb v celoti. Odločbe naj bi bile protizakonite, ker so jih izdali upravni organi in ne sodišča ter da gre za privatni italijanski kapital, ki ne sodi pod odlok predsedstva AVNOJ. Pravni posel med Emono in nemško preselitveno družbo je smatral za veljaven tudi po določbah mednarodnega privatnega prava, in zato pravilno in zakonito sklenjenih privatnih poslov naknadno izdana nova zakonodaja ne more razveljaviti.

20 ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. Okrožna zaplembena komisija, rešitev pritožb, opr. št. OZK 78/46, 16. 2. 1946. Glede očitka, da ob času ustanovitve družbe Emona in DUT še ni bil uveljavljen odlok predsedstva AVNOJ, je komisija menila, da *"na stvari ničesar ne spremeni spričo okolnosti, da je smatrati vso okupacijsko stanje kot izredno in nenormalno stanje."* Poleg tega pa je odlok predsedstva AVNOJ zajemal vse poslovanje okupatorskih ustanov za čas od 6. 4. 1941 naprej." 6. člen odloka predsedstva AVNOJ je določal: *"Pravni posli oseb in podjetij iz člena 1. tega odloka, ki so bili sklenjeni od 6. aprila 1941 do objavljenja tega odloka ali se sklenejo po objavljenju tega odloka z namero, da se preprečijo nasledki tega odloka in sankcije, predvidene z moskovsko ali teheransko konferenco, se proglašajo za nične."*

odločbe tudi tako pomanjkljive, da niso omogočale takojšnjega vpisa v zemljiško knjigo. Nad številnimi pomanjkljivostmi v zaplembenih spisih, ki so povzročale zamudno in dolgotrajno reševanje pritožb je opozarjala že okrožna zaplembena komisija.²¹

Zaplembe ostalega nemškega imetja na Kočevskem

Kljub temu, da je predsedstvo AVNOJ v začetku junija natančneje določilo osebe nemške narodnosti, ki so bile izvzete iz zaplembe,²² so zaplembene komisije v Sloveniji naletele na več spornih primerov za katere so menili, da jih je treba obravnavati drugače. Sporna vprašanja so razreševali v sodelovanju KUNI, OZNA, javnega tožilstva, predsedstva narodne vlade Slovenije ter ministrstev za pravosodje in za notranje zadeve, ter DUND (Državna uprava narodnih dobar). Iz predlogov je razvidno, da je KUNI pri spornih primerih predlagala blažje in za "Nemce" ugodnejše ter bolj življenjske rešitve, kot drugi organi, ki so dosledno upoštevali črko zakona.²³ Nekaj jih je bilo tudi s Kočevske.

Prvostopenjske komisije so namreč po navodilih zaplenjevale vse nemško premoženje, ker naj bi prizadete osebe imele možnost pritožb na drugostopenjskih – okrožnih komisijah, ki naj bi razrešile sporna vprašanja. A ta so bila tako zapletena, da je bila potrebna odločitev višjega političnega organa. KUNI, ki je koordinirala postopek zaplenjevanja, je odločitve o pritožbah prizadetih kočevskih Nemcev prepusila predsedstvu vlade LRS in naročila okrožni zaplembeni komisiji v Novem mestu, naj počaka z reševanjem pritožb.²⁴ Predsedstvo vlade je naročilo, naj se posamezni kočevski primeri obravnavajo individualno in natančno. Za vsakega pritožitelja naj ugotovijo lojalnost med okupacijo na podlagi osebne karakteristike.²⁵

Eno prvih vprašanj je bilo, ali **smatrati optanta brezpogojno za Nemca oz. nemškega državljana**,²⁶ saj naj bi nekateri optirali, ker so imeli na Gorenjskem in Štajerskem sorodnike in s tem možnost za preživljanje ter se niso pregrešili zoper narodnoosvobodilno gibanje in so ostali Slovenci. Sklep je bil, da *"Izjeme niso dopustne, ker motivi preselitve ne prihajajo v poštev."* Izjeme naj bi se upoštevale le pri aktivni udeležbi v narodnoosvobodilnem gibanju.

21 ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. Okrožna zaplembena komisija, dopisa, 31. 1. in 7. 2. 1946.

22 Razlaga točke 2. čl. 1. odloka Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije z dne 21. novembra 1944, Ur. l. DFJ, št. 39–347 z dne 8. 6. 1945, objavljena v posebni prilogi Ur. l. SNOS in NVS, št. 17 z dne 14. 7. 1945.

23 ARS–II, PSNOS, KUNI, f. 498/II, zapisnik konferenčne seje predstavnikov KUNI, OZNA, Javnega tožilstva, PNVS ter ministrstev za pravosodje in za notranje zadeve, 4. 10. 1945; ZAC, KUNI, f. 31, zapisnik konference med zastopniki pravnega oddelka DUND in zastopniki pravnega oddelka KUNI, 25. 10. 1945; ZAC, KUNI, f. 31, zapisnik konference pravnikov, 9. 11. 1945; ARS–II, PSNOS–KUNI, f. 479/I, predlogi KUNI PSNOS, 21. 11. 1945; ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 1, str. 1305–1307, mnenje DUND o spornih vprašanjih zaplem, št. 17344/1769, 11. 12. 1946.

24 ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. KUNI, dopis 17. 11. 1945.

25 ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. KUNI, dopisa št. 1622/45, 27. 12. 1945 in št. 53/46, 5. 1. 1946.

26 V okrožnici KUNI iz konca junija 1945, ki je povzela in tudi dodelala tolmačenje predsedstva AVNOJ iz začetka junija, so optante iz Ljubljanske pokrajine uvrstili med nemške državljane in ne med jugoslovanske državljane nemške narodnosti. Med obema kategorijama je bila velika razlika, saj za nemške državljane ni veljala izjema sodelovanja v vrstah NOV in POJ. Med osebe nemške narodnosti pa je uvrščala med drugim vse člane Kulturbunda; ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. Okrožna uprava narodne imovine, okrožnica KUNI, št. 1, 30. 6. 1945.

Glede vprašanja zaplomb osebam nemške narodnosti, ki niso optirale in so **ostale na Kočevskem**, so na konferenci 4. oktobra sklenili, da, *"Kočevarji, ki so odklonili optirati za nemški Reich, ne morejo pasti pod udar zaplembe, razen ako se konkretno pri posamezniku ugotovi, da je kljub opustitvi opcije sodeloval z okupatorjem ali ga podpiral. Načelno pa je treba vsakemu Kočevarju, ki je opcijo opustil, šteti to opustitev v dobro in ga ni kratko in malo istovetiti z osebo nemške narodnosti."*

Koliko Nemcev je po osvoboditvi res še ostalo na Kočevskem, je težko ugotoviti, saj se niti tisti, ki so se imeli za Nemce, iz političnih razlogov niso opredeljevali zanje. Po podatkih, ki jih je zbralo ministrstvo za notranje zadeve NVS, je bilo takšnih oseb okrog 110. Vendar je pri tem treba upoštevati, da gre v precej primerih za narodnostno mešane družine. Večina jih je bila v Kočevju in v Črmošnjiški dolini na vzhodnem robu Kočevske.

Oblasti so v letih 1945/46 s Kočevske izselile nekaj več kot 40 oseb nemške narodnosti, ki se niso preselile s svojimi sonarodnjaki. Zaplenila jim je tudi imetje. Vsi izseljeni so bile iz okraja Kočevje. Izselitev je bila večinoma posledica politične oznake, ki so jo Nemci dobili ob zbiranju podatkov poleti 1945. Za razliko od kočevskega okraja, kjer so večino označili za simpatizerje nemške oblasti, Kulturbundovce itd., je bila politična karakteristika oseb v novomeškem delu jezikovnega območja v vseh primerih pozitivna, tj., da do NOV ali OF niso bili sovražni, da so jo podpirali, ali da se zaradi starosti za politiko niso zanimali; nekateri člani družin so bili celo aktivni udeleženci NOB. Do različnega odnosa do narodnoosvobodilnega gibanja je prišlo tudi zato, ker so vasi v Črmošnjiški dolini bile večino vojne na osvobojenem ozemlju, medtem, ko so bile vasi v okolici Kočevja, večinoma pod nadzorom okupatorskih sil.

Do konca januarja 1946 so v vseh treh okrajih **na prvi stopnji izdali 110 zaplombenih odločb Nemcem, ki so ostali na Kočevskem**.²⁷ Po pritožbah je okrožna zaplombena komisija do decembra 1946 ugodno rešila najmanj 26 primerov.²⁸ Ugodno rešenim pritožbam so okrajna sodišča izdala odločbe o ustavitvi postopka in odredila vrnitev zaplenjene imovine, v kolikor je bila ta zavarovana.

Vendar v nekaterih primerih odločitev drugostopenjskega organa še ni bila dokončna in je bila razveljavljena ter potrjena odločitev prvostopenjskega organa. Za štiri ugodno rešene pritožbe je Javno tožilstvo LRS decembra 1946 vložilo vladi LRS **zahtevek za varstvo zakonitosti**, ki ga je VLRS sprejela in januarja 1947 odločila, da se ugodno rešene pritožbe okrožne zaplombene komisije razveljavijo in potrdijo odločbe okrajne zaplombene komisije v Kočevju, tj., da se imetje navedenih zapleni.²⁹ Vlada je v obrazložitvi povzela trditve javnega tožilca Viktorja Avblja, da nobena oseba ni aktivno sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem. Ker so bile vse osebe spomladi 1946 izseljene, je bilo to za tožilstvo in vlado dokaz, da niso pomagali OF, oz. da so osebe nemške narodnosti (sic).³⁰

V nasprotju z odločitvijo vlade LRS, je okrožna zaplombena komisija ugodno rešene pritožbe utemeljila, da se navedeni niso hoteli izseliti, niso pristopili v Kulturbund, ter jih je smatrati za prilagojene Slovence. Vsaj v eni odločbi se kot razlog navaja tudi pričevanje dr. Toneta Hočevarja, funkcionarja OF. Njegovo pričevanje je povezano z

27 ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. KUNI, podatki odsekov za upravo narodne imovine okrajev Novo mesto (31. I.), Črnomelj in Kočevje (5. 2. 1946).

28 ZAL, NM, Okrožni LO NM, f. Tajništvo 1946, poročilo o delu okrožne zaplombene komisije v Novem mestu, 6. 12. 1946.

29 Gre za pritožbe: Ana Zurl, Kočevje; Frančiška Kresse, Gornje Ložine; Josip Samida, Klinja vas; Ivan Kreiner, Slovenska vas.

30 ARS-II, VRS, šk. 916, spisi 510/1, 511/1, 513/1, 566/1.

vprašanjem zaplemb kočevskim Nemcem, ki niso optirali in jim je bila med vojno obljubljena nedotakljivost imetja. V Kočevju je bilo okoli 70 Nemcev, ki jim je okrajna zaplembena komisija v Kočevju zaplenila vse njihovo premoženje kot osebam nemške narodnosti, pa so se pritožili, ker so jim po kapitulaciji Italije, ob nemškem prodoru na Kočevsko takratni funkcionarji OF na Kočevskem obljubili in zagotovili, da se jim ne bo zgodila nobena krivica, da jim bo varovana osebna svoboda, če ne bodo podpirali nemškega okupatorja. KUNI je menila, da je treba spoštovati in izvajati obljube političnih funkcionarjev, DUND pa je sklenil, da lojalnost kočevskih Nemcev med okupacijo ni razlog za izjemo. Glede na rešitev pritožb lahko sklepam, da so v večini primerov upoštevali le pravne predpise in politično karakteristiko posameznih oseb.

Tako kot drugod na Slovenskem, so tudi na Kočevskem imele zaplembene komisije in KUNI težave pri sodelovanju z OZNA, zaradi njenega samosvojega odnosa do Nemcev in njihove imovine. OZNA npr. ni izročala spiskov izseljenih oseb, in je zato bilo delo prvostopenjskih zaplembenih komisij zelo ovirano, ker je bilo dejstvo izselitve odločilna okoliščina pri presojanju pritožb proti prvostopenjskim zaplembenim komisijam. Poskusi razreševanja problemov so bili neuspešni, saj je OZNA trdila, da bo *"glede nemškega imetja vršila imovinsko kontrolo in zavarovanje in ne bo dopuščala v to področje nobenih posegov, razen tega pa bo edino le OZNA odločala tudi o vprašanju omejitve osebne svobode prizadetega Nemca."*³¹

Zaplemba posestva kneza Auersperga

Posebnost je na Kočevskem predstavljalo **posestvo kneza Auersperga, ki je bil t.i. fidejkomis**, tj. dedna nedeljiva in neobremenjena družinsko posest. V zemljiških knjigah so imele njegove nepremičnine zabeleženo prepoved odtujitve in obremenitve. Kaže, da je KUNI imela pravni pomislek (ali lastninska pravica države v takih primerih traja le do nastopa dednega primera),³² zato je zaprosila za navodila DUND v Beogradu, ki je odločil, da fidejkomis ne more biti ovira pri zaplenjevanju.³³ Iz zaplembene odločbe je razvidno, da je imetje kneza K. Auersperga imetje prešlo v last FLRJ brez omejitev, *"ker so postale navedene zaznambe brezpredmetne."*³⁴ Knez je posedoval po izvedeni agrarni reformi v Kraljevini Jugoslaviji na območju gozdnih uprav Kočevje in Soteska 3124,8095 ha zemljišč, od teh 3026,5136 ha gozda.³⁵ Za zaplenjeno imetje, ki je bilo v 21 katastrskih občinah, je okrajno sodišče v Kočevju odredilo prepis v državno last.

Ameriški Nemci

Imovina ameriških Nemcev je predstavljala poseben primer v reševanju zaplembene

31 ARS–II, PSNOS–KUNI, f. 498/II, zapisnik seje, 4. 10. 1945.

32 ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 2, m. 18, navodilo oddelka za upravo narodnega imetja pri PLRS vsem okrožnim, okrajnim in mestnim LO in poverjenikom za upravo narodnega imetja, 21. 5. 1946.

33 ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 1, str. 1034, dopis DUND št. 3775/1769, 14. 3. 1946.

34 ARS, KUNI – zaplembe, šk. 15, o. 915. Knezu Karlu Adolfu Auerspergu, osebi nemške narodnosti in nemškega državljanstva (jugoslovanskega državljanstva Auerspergi po koncu 1. svetovne vojne niso hoteli sprejeti), je bilo imetje zaplenjeno in je prešlo v državno last z odločbo okrajne zaplembene komisije v Kočevju 27. 9. 1945 in pravnomočno odločbo okrožne zaplembene komisije v Novem mestu 6. 2. 1946.

35 Z rešitvijo ministrstva za kmetijstvo Kraljevine Jugoslavije št. 2413/32 z dne 16. 2. 1932 se je veleposestvu Karla Auersperga in naslednikom prepustilo v prosto razpolago kot njegov gozdni masksimum v Dravski banovini 3000 ha gozda. Ostala gozdna površina pa je bila razlaščena v korist okoliških občin ter izročena ZDU.

problematike nemškega imetja na Kočevskem.³⁶ Šlo je za premoženje pred leti v Ameriko izseljenih Nemcev, kakor tudi Slovencev. Že po razlagi odloka predsedstva AVNOJ in po besedilu poznejšega zakona o prenosu sovražnikovega premoženja v last države, so bile določene izjeme, ko osebam nemške narodnosti ni bilo dopustno zapleniti premoženja, če so bile pripadniki nevtrálnih držav in če med okupacijo niso kazale sovražnosti do narodnoosvobodilne borbe. Med izseljenci na Kočevskem je bilo mnogo takih, ki so se izselili v Ameriko še pred mnogimi leti in si pridobili ameriško državljanstvo. Večina od njih je bila po poreklu Nemcev, bili pa so tudi Slovenci. V letih 1945 in 1946 so zaradi nejasnosti položaja in zaradi nerazčiščenih posestnih razmer na Kočevskem okrajne zaplembene komisije včasih zaplenile tudi posestva ameriških državljanov. Ob ugotovitvi napake so se posestva vračala (pravno) lastnikom. Razumljivo je to veljalo le za tiste kočevske Nemce, ki niso optirali za Nemčijo in so bili ameriški državljani še pred vojno.

Položaj takšnih posestev so oblasti začele reševati l. 1947. Pri odseku za kolonizacijo OLO Kočevje so ustanovili upravo američanskih posestev. Njena naloga je bila skrbeti za posestva, voditi o njih evidenco, pobirati najemnino in davke ter popravljati hiše, da ne bi razpadle. Delovala je do l. 1954, ko so zemljišča večinoma prešla v last splošnega ljudskega premoženja, lastniki pa so za zemljišča dobili odškodnino. Državi sta vprašanje lastnine američanskih državljanov, ki so posedovali nepremičnine v Jugoslaviji, uredili s sporazumom o odškodovanju američanskih državljanov za prevzeto premoženje v Jugoslaviji z dne 19. 7. 1948. Po njem so imeli lastniki možnost prijaviti odškodninski zahtevek pri komisiji ZDA za mednarodne terjatve v Washingtonu, kamor je FLRJ vložila 17 milijonov dolarjev. Ocenili so premoženje, kakršnega so prevzeli organi FLRJ, vendar so upoštevali stanje po cenah iz l. 1938. Zgradb ni bilo treba ocenjevati v tistih primerih, v katerih so bile med vojno ali pred njo porušene ali uničene, kar je bilo v večini primerov. Po podatkih uprave američanskih posestev je bilo v 36 katastrskih občinah jezikovnega otoka okraja Kočevje (za okraja Novo mesto in Črnomelj podatkov nisem našel) 423 "američanskih posestev"³⁷ s skupno površino 4042 ha 37 a 09 m². Zanimivo, da je ta površina, ki jo je ugotovila uprava, mnogo večja od ugotovitve oz. izračuna italijanske družbe Emona (1759,7641 ha).

Vpis zaplenjenega imetja v zemljiških knjigah v last države

Ko so bile zaplembe pravnomočne, so okrajna sodišča vpisala imetje v last države in s tem naj bi bil ves zaplembni postopek končan. A pomanjkanje kadrov in pomanjkljivosti odločb sta bila glavni oviri, ki nista omogočali takojšnjega vpisa v zemljiško knjigo. V okraju Kočevje so do konca julija 1946 izvedli le okoli 50 zemljiškoknjižnih prenosov nemške imovine.³⁸ Pravni prepis emonskih posestev ni bil docela rešen niti v naslednjih letih.³⁹

³⁶ ARS, VRS, šk. 1545, pojasnilo odseka za notranje zadeve OLO Kočevje vladi LRS glede uprave posestev američanskih Kočevjarjev, 19. 9. 1947 in njeno pojasnilo št. 405/4-47 ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu.

³⁷ Opozoriti velja, da je lastnikov manj, saj so nekateri imeli nepremičnine v dveh ali več katastrskih občinah.

³⁸ ZAL, OLO Kočevje, šk. 3/125, poročilo okrajnega sodišča v Kočevju ministrstvu za pravosodje LRS, 31. 7. 1946.

³⁹ ARS, MF, f. 21, zapisnik poslovanja komisije za agrarno reformo OLO Novo mesto, 6. 4. 1949.

Obseg zaplenjenega imetja

Kljub temu, da se podatki o obsegu zaplenjenega premoženja razlikujejo, so zaplembe nemškega premoženja bile med zaplembami premoženja, ki so bile izvedene po koncu 2. svetovne vojne v Sloveniji, najobsežnejše. Po statističnih podatkih iz druge polovice 1. 1946 je bilo izdanih 18.946 zaplemenih odločb nemškega imetja, od teh je bilo 7347 emonskih.⁴⁰ Poleg emonskih posestev poročila iz marca 1946 omenjajo v okrajih Novo mesto, Črnomelj in Kočevje še 152 zaplemenih odločb nemškega imetja.

Pri kočevskih Nemcih so veliko večino zaplemb predstavljala kmečka posestva. V zemljiškem skladu agrarne reforme in kolonizacije v LRS so zaplembe emonskih posestev vodili posebej od zaplemb drugega nemškega imetja. 1. 10. 1946 podatki izkazujejo 2774 zaplenjenih emonskih posesti s skupno površino 52.421 ha.⁴¹ Statistika iz januarja 1947 pa kaže manjšo površino (44.163 ha), saj so ugotovili, da je bila površina ocenjena previsoko.⁴² Koliko je bilo na Kočevskem zaplenjenih trgovinskih, gostinskih in obrtnih lokalov, ni znano. Za okraj Kočevje si lahko pomagamo s seznamom zaplenjenih trgovskih in drugih obratovalnic, ki ga je za ministrstvo za trgovino in preskrbo pripravil odsek za narodno imovino v Kočevju. Na seznamu je 23 trgovin, 46 gostiln in 8 obrtnih lokalov,⁴³ vendar zagotovo ni vključeval vseh.

Cenitev zaplenjenega imetja

Nemško premoženje ni bilo nikoli ocenjeno v celoti. V Sloveniji so ga začeli ocenjevati že avgusta 1945, ko je KUNI okrožnim upravam za narodno imovino svetovala, naj vrednost posameznega premoženja izračunajo tako, da vrednost iz l. 1939 povečajo za 30%.⁴⁴ Vendar so okrožne uprave ocenile le del zaplenjenega premoženja. Sredi januarja 1946 ni bil po oceni KUNI ocenjen niti odstotek imetij od okoli 20.000 zaplemenih odločb.⁴⁵ Cenitev emonskih posestev so opravljali na oddelku za upravo narodnega imetja pri predsedstvu NVS v Ljubljani, vendar poročil o cenitvah nisem zasledil.

Pomotoma zaplenjeno imetje

Hitro in površno zbiranje prijav v prvem obdobju po osvoboditvi je pripeljalo do primerov, ki so zahtevali ponovno preverjanje pravnomočnih zaplemenih odločb in njihovo razveljavitev. Javno tožilstvo LRS je iz kočevskega okraja v naslednjih letih dobivalo prijave nezakonitih zaplemb premoženja oseb slovenske narodnosti, ki se niso izselile, niti se med vojno niso kompromitirale kot simpatizerji ali sodelavci okupatorja.

⁴⁰ ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 2, m. 15, Referat o problemih narodnega – občeljudskega imetja. Skupaj z zaplembami na podlagi 28. člena zakona o zaplembi in različnih sodb je bilo 24.129 zaplemenih odločb.

⁴¹ ARS, fond Ministrstva za finance (dalje: MF ...), f. 49; Čepič, Agrarna reforma in kolonizacija 1992, str. 189.

⁴² ARS, MF, f. 49 (Cankarjeva), poročilo oddelka za agrarno reformo in kolonizacijo min. za kmet. in gozd. za mesec november 1946, stanje 1. 12. 1946.

⁴³ ZAL, OLO Kočevje, šk. 3, o. 104, seznam odseka za narodno imovino trgovskih in drugih obratovalnic iz kočevskega področja, ki pridejo v poštev za dodelitev ministrstvu za trgovino in preskrbo, 5. 1. 1947.

⁴⁴ ZAL, NM, Okrožni ILO NM, f. Okrožna uprava narodne imovine, zapisnik konference predstavnikov okrožnih uprav narodne imovine in predstavnikov ministrstev, 11. 8. 1945; ARS, KUNI splošne zadeve, šk. 2, o. 22, navodila za ocenjevanje narodne imovine, dopis KUNI 19. 1. 1946.

⁴⁵ ARS, KUNI splošne zadeve, šk. Likvidacija KUNI, poročilo pravnega oddelka KUNI, 17. 1. 1946.

Ti so živeli nemoteno na svojih posestvih. Do njihovih zaplemb je prišlo po pomoti, ker so zaplembene komisije zaradi množičnih izselitev optantov izdajale zaplembene odločbe kar množično za vse osebe posameznih katastrskih občin, ne da bi natančno preverjale, ali so za njih podani pogoji za zaplembo. Ker so bile zaplembene odločbe dostavljene skrbnikom, lastniki zaplenjenih posestev tudi niso izvedeli za zaplembo. Tako so bili primeri, ko so takšne osebe slučajno odkrile v zemljiški knjigi, da je bilo posestvo zaplenjeno in so nato vlagale pritožbe na sodišče, na javno tožilstvo ali na druge organe. Še leta 1954 je javno tožilstvo LRS predvidevalo, da se bodo takšni primeri v prihodnje še pojavljali.⁴⁶

Nadaljevanje izvajanja zaplemb

Hitro in površno izvedene zaplembe septembra 1945 so imele za posledico, da je kakšno nemško imetje ali njegov del izostal od zaplemb. Take primere, na katere so naleteli organi oblasti pri svojem delu, so v okviru zakonodaje rešila okrajna sodišča.

Okrajno sodišče v Kočevju je 1. 11. 1946 izdalo sklep, da se "*daje pod sekvester države celokupna imovina "Emona" S. A. Istituto Agricolo Immobiliare di Lubiana d.d. v Ljubljani.*" Tamkajšnji zemljiški knjigi so naročili, da v vseh primerih nepremične imovine, ki jo je prevzela Emona in so knjižene osebe nemške narodnosti ali družba Emona, pa za njih niso bile še izdane zaplembene odločbe, upošteva izrečeno sekvestracijo in ob ugotovitvi takih nepremičnin obvesti sodišče in mu posreduje podatke.⁴⁷

Med julijem 1947 in letom 1955 sta okrajni sodišči v Kočevju in Črnomlju izdali najmanj 116 zaplembenih odločb. Z njimi so zaplenili imetje Nemcem, ki so optirali za nemški rajh in so ga pozabili zapleniti v letih 1945 in 1946 iz različnih vzrokov, ali pa je šlo za imetje pridobljeno z neveljavnimi kupnimi pogodbami. 70 odločb je iz l. 1954 z območja Kočevskega Reke, ki se je v tistih letih "zapiralo",⁴⁸ kar je po vsej verjetnosti povezano z razčiščevanjem lastninskih odnosov (arondacijo) v navedenem območju.⁴⁹

Vprašanje končanja zaplembenih postopkov

Zaradi nejasnosti spremenjenega zakona o zaplembi, ki ni določal zaključka zaplembenih postopkov, so sodišča še vedno zaplenjevala nemško premoženje. Okrožnica ministrstva za pravosodje avgusta 1949 je poskušala takšne postopke enostavno ukiniti. Obsodila je kot nepravilno prakso sodišč, ki so izdajala na podlagi pooblastila zakona še dalje odločbe o zaplembi in jih tudi izvajala. Takšna praksa sodišč naj bi bila po mnenju prezidija ljudske skupščine FLRJ, javnega tožilstva FLRJ in ministrstva za pravosodje FLRJ dejansko neupravičena. Čeprav je pooblastilo v zakonu še vedno obstojalo, pa so menili, da namen zakona ni bil izvajanje zaplemb s takšno zakasnitvijo, ki tudi ni več opravičljiva s političnega stališča.⁵⁰ Zato je zaupna okrožnica naročila vsem sodiščem,

⁴⁶ ARS, VRS, šk. 1730, o. Notranje politični odbor ISLRS, seje 1953, m. Pripravljalni material za zaplembo imovine po odloku AVNOJ in cerkvene imovine, dopis javnega tožilstva LRS odboru za notranje politična vprašanja IS LS LRS, 15. 3. 1954.

⁴⁷ ARS, KUNI, o. 1199 Emona, sklep okrajnega sodišča v Kočevju, 1. 11. 1946.

⁴⁸ 23 odločb je zaplenjevalo imetje v katastrski občini Gotenica, 18 v k.o. Kočevska Reka, 19 v k.o. Koče, 6 v k.o. Štalcerji in po 2 v k.o. Borovec in Novi Lazi.

⁴⁹ ZAL, OLO Kočevje, o. 302; ARS, MF, f. 32.

⁵⁰ ARS, MF, f. 83 (Cankarjeva), prepis razpisa ministrstva za pravosodje FLRJ št. 320/49 z dne 10. 8. 1949.

da zaustavijo nadaljnji postopek v zaplembah, ki so temeljile na 28. in 30. členu zakona o konfiskaciji iz l. 1945. Posledice te okrožnice, ki v pravnem pogledu ni bila v skladu s tedaj veljavnimi predpisi,⁵¹ je bila, da so sodišča prenehala z zaplembenim postopkom. Marca 1951 pa je nova okrožnica ministrstva za pravosodje FLRJ, pojasnila, da je bilo ustavljeno zaplembeno postopanje le tistim osebam nemške narodnosti, ki so bivale v FLRJ. Za druge (nemški rajh, nemški državljani, osebe nemške narodnosti, ki so bivale v tujini) pa naj bi se postopek nadaljeval po določitih zakona iz l. 1946. Kaže, da sodišču v Kočevju ni bilo jasno glede končanja zaplembenih postopkov. V okraju je bilo še veliko nepremičnin, ki so bile knjižene na kočevske Nemce ali Emono. Sodišču ni bilo jasno, ali naj postopke ustavi ali nadaljuje. Ministrstvo za pravosodje LRS je zahtevalo, da se mora premoženje kočevskih Nemcev prenesti na splošno ljudsko premoženje. Ne glede na to, ali je bil v zemljiški knjigi kot lastnik še vpisan kočevski Nemec ali Emona.⁵²

Takšno pravno stanje je trajalo do l. 1951, ko sta stopila v veljavo **ukaz o prenehanju vojnega stanja z Nemčijo** (21. 7. 1951),⁵³ in **ukaz o prenehanju vojnega stanja z zvezno republiko Avstrijo**.⁵⁴ ki sta določala, da se od njune uveljavitve glede Nemčije in Avstrije ter njihovih državljanov ne bodo več uporabljali predpisi, ki so izšli iz vojnega stanja z Nemčijo. Z uveljavitvijo teh ukazov se je ukinila veljavnost 1. člena 1. točke odloka AVNOJ o prehodu sovražnega imetja v državno last.

Vendar so se še pojavljale dileme ali to velja tudi za osebe nemške narodnosti, ki niso bili nemški državljani, saj jih ukaz ni omenjal, in dilema, kaj je z nekončanimi zaplembenimi postopki.⁵⁵

Leta 1954 je bilo stanje zaplembenih postopkov in dejanskih odnosov do nemške imovine zelo pestro. Komisija vlade LRS,⁵⁶ ki ji je bilo določeno, da pripravi pogoje za razrešitev likvidacije nemškega premoženja v LRS, je marca 1954 sprejela sklepe glede na različna stanja zaplembenih postopkov.⁵⁷ Poleg problematike likvidacije zaplem-

51 Predvsem ni upoštevala, da so odločbe glede zaplemb nemške imovine deklaratornega značaja. Z enostavno ukinitvijo postopka, v katerem je prišlo do takšnih deklaratornih odločb, se je dejansko spremenila veljavnost odloka AVNOJ glede vse nemške imovine, glede katere še niso bili pravnomočno končani zaplembeni postopki.

52 ARS, MF f. 83 (Cankarjeva), razpis ministrstva za pravosodje št. ZK 66/49-9, 27. 9. 1949.

53 Ukaz o prenehanju vojnega stanja z Nemčijo, Ur. l. FLRJ, št. 35-350 z dne 1. 8. 1951.

54 Ukaz o prenehanju vojnega stanja z Zvezno republiko Avstrijo, Ur. l. FLRJ, št. 4-54 z dne 17. 1. 1951.

55 ARS, VRS, šk. 1730, o. Notranje politični odbor ISLRS, seje 1953, m. Pripravljalni material za zaplembo imovine po odloku AVNOJ in cerkvene imovine.

56 Niko Šilih, član IS, Mitja Ribičič državni sekretar za notranje zadeve, Jože Pavličič, tožilec LRS, Fedor Košir, javni pravobranilec, dr. Jože Globevnik sekretar za zakonodajo pri IS in dr. Damjan Viktor, šef kabineta predsedstva vlade LRS.

57 V primerih, kjer postopek do takrat še ni bil uveden, nepremičnine pa je užival lastnik ali druga oseba v njegovem imenu (npr. na podlagi zakupne pogodbe), naj bi praviloma ne predlagali uvedbe zaplembenega postopka. V primerih, kjer postopek še ni bil uveden, nepremičnina pa se je smatrala za splošno ljudsko premoženje in je z njo gospodaril ljudski odbor, kmetijska zadruga itd. oz. zasebnik na podlagi dogovora z družbenim organom upravljanja, naj bi predlagali uvedbo zaplembenega postopka, da bi legalizirali dejansko stanje in dosegli vpis lastnine za splošno ljudsko premoženje. V primerih, kjer je bil postopek že začel, a še ni bil končan s pravnomočno odločbo, nepremičnino pa je užival oz. posedoval prejšnji lastnik, druga oseba v lastnikovem imenu, državni organ, podjetje, družbena organizacija itd. kot splošno ljudsko premoženje ali pa ga je užival zasebnik na podlagi dogovora z družbenim organom upravljanja, naj bi v vseh primerih zaplembeni postopek izvedli do konca brez vračanja na prvo stopnjo. Kjer je bil zaplembeni postopek pravnomočno končan, pa nepremičnine niso bile vpisane v zemljiško knjigo, bi morali izvesti zemljiškoknjžni prenos nepremičnine na splošno ljudsko premoženje. V primerih, kjer je bil postopek končan in nepremičnine vpisane v zemljiško knjigo, naj bi se dejansko stanje

benih postopkov po odloku AVNOJ, je komisija razpravljala še o cerkvenem, premoženju na Kočevskem, in to zato, ker po odlokih AVNOJ to ni bilo razlaščno. Od skupno okoli 216 ha t.i. cerkvenega sveta so po zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji razlastili le okoli 83 ha, zato so menili, da je potrebno razlastiti še druge površine. To naj bi dosegli na dva načina: na osnovi odloka AVNOJ in po zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji in sicer tako, da se za 10 ha, ki jih je cerkev lahko zadržala šteje kot osnova obseg zemljišč, ki jih je upravljal župnijski upravitelj in ne posamezna župnija.⁵⁸

Danes vprašanje morebitnega vračila zaplenjenega imetja kočevskim Nemcem urejata predvsem zakon o denacionalizaciji,⁵⁹ ki veže vrnitev podržavljenega premoženja na jugoslovansko državljanstvo osebe v obdobju, ko je bilo premoženje podržavljeno – ki pa ga preseljeni in izseljeni kočevski Nemci niso imeli – in **odločba ustavnega sodišča**.⁶⁰ Slednja je delno razveljavila principe zapisane v odloku predsedstva AVNOJa iz novembra 1944 (princip kolektivne krivde). Tujcem je dala možnost, da dokazujejo, da med okupacijo niso bili nelojalni. Če to dokažejo si lahko pridobijo slovensko državljanstvo in s tem pravico do vrnitve premoženja. Takšna odločitev ustavnega sodišča je postala predmet avstrijskih očitkov Sloveniji o "diskriminatorni denacionalizaciji" v RS, češ da ni skladno z modernimi pravnimi načeli in ni evropsko, če mora nekdo dokazovati svojo nedolžnost, temveč obratno, da mu mora biti krivda dokazana. Slovenija te očitke zavrača, pri čemer se opira tudi na mednarodne konvencije.⁶¹

Z zaplenjenimi površinami kočevskih Nemcev je država na Kočevskem postala največji lastnik, kar je omogočalo popolno gospodarsko preusmeritev, ki je imela za posledico daljnosežne spremembe v značaju in razvoju tega območja.

uskladilo s pravnim redom. Komisija je sprejela sklepe še o ustanovitvi okrajnih komisij, ki naj odločajo, komu naj se vrnejo nepremičnine oz. pusti v uživanje. Sporne primere naj bi reševala republiška komisija pri izvršnem svetu.

58 ARS, VRS, šk. 1730, o. Notranje politični odbor ISLRS, seje 1953, m. Pripravljalni material za zaplenbo imovine po odloku AVNOJ in cerkvene imovine, zapisnik sestanka, 27. 3. 1954. Več o tem glej: Mitja Ferenc: Povojna usoda sakralnih objektov na nekdanjem nemškem jezikovnem območju na Kočevskem, Kronika, 49, št. 1/2, str. 123–140.

59 Zakon o denacionalizaciji, Ur. l. RS, št. 27/91, z dne 29. 11. 1991.

60 Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-23/93 z dne 20. 3. 1997.

61 Haaška konvencija iz leta 1930 o reševanju nekaterih vprašanj, ki zadevajo konflikte na področju državljanstva, ki opredeljuje načelo suverenosti države pri opredelitvi koga šteje za svojega državljana, dokler je njena zakonodaja v skladu z mednarodnim pravom, običaji in pravili, ki veljajo za področje državljanstva, ter Evropska konvencija o državljanstvu Sveta Evrope iz leta 1997.